

Mihai Dumitrescu, Nicolae Oprea, George Pleșoianu, *Proiectarea sistemelor de organizare și conducere a unităților economice*, București, Editura științifică și enciclopedică, 1979

Elaborată recent de către un colectiv de specialiști care activează în domeniul perfecționării organizării și conducerii întreprinderilor în cadrul Academiei „Ștefan Gheorghiu”, lucrarea fundamentează, în concepție sistemică, un ansamblu de proceduri practice, operaționale, pentru proiectarea sistemelor de organizare și conducere a unităților economice.

Avind un volum de peste 320 de pagini, lucrarea este structurată pe 7 capitole, fiecare din ele tratând, în mod distinct, dar interdependent, aspectele de bază, principiile și procedeele practice de abordare, analiză și proiectare a unor sisteme raționale de organizare și conducere a unităților economice.

Spre deosebire de lucrările mai vechi în acest domeniu, lucrarea la care ne referim are meritul că pornește de la principiile generale definite fizic sau funcțional, alcătuind un sistem metodologic real cu care se poate opera efectiv.

Fazelor de analiză și de proiectare a sistemelor de organizare și conducere li se acordă o importanță primordială, întrucât în aceste faze se determină parametrii structurali ai acestor tipuri de sisteme și se elaborează modul lor de angrenare.

Referitor la fiabilitatea sistemelor respective, este necesar probabil să se reflecteze, în continuare, asupra tendinței de asigurare a unei fiabilități mai ridicate, respectiv de durată, și asupra necesității unei tranziențe continue care să permită elemente novatoare permanente. Se înțelege că atît fiabilitatea, cît și tranziența trebuie să se încadreze în sistemul complex al economiei naționale care este programat pentru o durată nelimitată, însă cu limite economice și sociale determinate de comanda socială pe termen mediu și lung.

O atenție specială o acordă autorii tehnologiei de elaborare a lucrărilor de organizare și conducere, consacrandu-le aproape o treime din volumul cărții. Aici sînt prezentate principalele metode cunoscute de analiză și de interpretare a datelor și a relațiilor, oferind cititorilor, sau celor care sînt angre-

nați în executarea unor asemenea lucrări, o metodologie bine verificată și o călăuză sigură. Se expun și modelele de verificare a eficienței soluțiilor respective de fezabilitate a sistemelor.

Analizîndu-se modul în care trebuie organizată studiarea și proiectarea sistemelor de organizare și conducere, se prezintă felul în care se alcătuiesc echipele de studiu și proiectare și relațiile între proiectant și conducerea întreprinderii beneficiare. Este interesantă concepția autorilor potrivit căreia, în acțiunea de proiectare a sistemelor de organizare și conducere, cu un anumit efort se poate realiza dedublarea aceluiași persoane în analist și analizat, respectiv în diagnostician și autodiagnostician. Modul de tratare, faptele luate în considerare permit ieșirea din poziția subiectivă a celor puși să se auto-analizeze prin culegerea și juxtapunerea elementelor obiective ce intră în corelație și care asigură găsirea soluțiilor de organizare și de perfecționare a organizării.

Într-un capitol special este tratată problema redactării studiilor și proiectelor de organizare și conducere pentru ca ele să poată fi înțelese și însușite de participanții la adoptarea și la punerea lor în practică.

În penultimul capitol se dau schemele cadru și tehnologiile de elaborare a sistemelor de relații și de organisme menite să asigure funcționarea întreprinderii ca un tot unitar, cu legăturile ei în cadrul ramurilor, a economiei naționale și a relațiilor internaționale. Tot aici sînt arătate căile de implementare și de extindere a sistemelor elaborate pentru organele și organismele funcționale ale întreprinderii.

În ultimul capitol se insistă asupra problemelor elaborării sistemelor de organizare și conducere a noilor întreprinderi ce se creează ca urmare a investițiilor. Se înțelege că în acest caz întregul proiect de sistem este strîns intercorelat cu proiectele de execuție a investiției, de pregătire a producției, de pregătire a cadrelor etc. cu luarea în considerare a fezabilității și a eficienței economice a activității viitoarelor întreprinderi.

Concepută ca o lucrare complexă, abordând un domeniu situat la granița mai multor științe clasice și a tehnologiilor moderne, cartea reușește să definească activitatea de cercetare, studiu, proiectare, implementare a sistemelor de organizare și conducere ca o nouă și viguroasă ramură a științei conducerii.

Se poate aprecia că, deși situată în profilul unui frământat domeniu ca cel al organizării și conducerii, lucrarea reprezintă, în ciuda unei întinderi problematice de amploare, un ansamblu concis, o sinteză utilă.

Strădania autorilor este remarcabilă atât prin utilizarea selectivă, critică a unei bogate bibliografii, cât mai ales pentru aportul propriu, original. Alături de principii de organizare și conducere a unităților, de studiu și de proiecte, se evidențiază întreaga tehnologie a activității de organizare și conducere, elaborându-se și asamblându-se, în final, o metodologie de analiză și proiectare a sistemelor de organizare și conducere a unităților economice.

Sub acest aspect, lucrarea are un caracter pronunțat de utilitate practică, operativă, pentru perfecționarea sistemelor de organizare și conducere la unitățile existente, cât și pentru proiectarea acestor sisteme la noile obiective. Autorii lucrării au reușit să-și aducă o contribuție meritorie la dezideratul formulat în *Programul Partidului Comunist Român de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintare a României spre comunism*, deziderat conform căruia în așezarea conducerii pe baze științifice, printre direcțiile principale figurează „promovarea largă în munca de organizare și conducere (...) a metodelor moderne de analiză și decizie”, și „organizarea corespunzătoare și asigurarea funcționării ireproșabile a tuturor sectoarelor de activitate”.

O mențiune specială se cuvine inițiativei și strădaniei Editurii științifice și enciclopedice și redactorilor ei.

dr. E. Niculescu-Mizil

Directorul Centrului de calcul al
Ministerului Industriei Chimice

Dr. Gheorghe Țuțui, *Evoluția Partidului Social-Democrat din România de la frontul unic la partidul unic*, [București Editura politică, 1979

Înlăturarea sciziunii politice din rindul clasei muncitoare, sciziune intervenită cu decenii în urmă în condițiile existente la sfârșitul primului război mondial, care a avut repercusiuni negative asupra rolului jucat de proletariat în confruntările sale cu adversarul de clasă și înfăptuirea unității sale de acțiune pe plan național și internațional, constituie o problemă amplu dezbătută în cercuri de diferite orientări și, totodată, un domeniu de extremă actualitate al mișcării muncitorești internaționale.

Epoca actuală caracterizată prin adânci prefaceri revoluționare, sociale și naționale înscrie, printre trăsăturile sale fundamentale, afirmarea clasei muncitoare ca forță socială hotărâtoare și pune la ordinea zilei imperativul realizării unității de acțiune între diferitele sale detașamente drept factorul determinant al progresului societății, apărării suveranității și independenței naționale.

Fiind una din primele țări din lume în care a fost realizată unitatea politică, ideologică și organizatorică a clasei muncitoare în cadrul partidului unic muncitoresc, România

a dobândit și în acest domeniu, ca și în multe alte domenii ale revoluției și construcției socialismului, o experiență valoroasă care se bucură de o recunoaștere internațională.

Lucrarea recentă a dr. Gheorghe Țuțui, intitulată *Evoluția Partidului Social-Democrat din România de la frontul unic la partidul unic*, se înscrie în contextul eforturilor cercetătorilor români de a pune în valoare bogatele tradiții de unitate ale mișcării noastre muncitorești, de explorare a unor teme mai puțin sau deloc abordate în literatura noastră de specialitate.

Examinând activitatea Partidului Social-Democrat din România în anii 1944–1947, contribuția sa la lupta pentru înfăptuirea transformărilor cu caracter democratic și popular și trecerea la revoluția socialistă, aportul său la dezvoltarea unității de acțiune a mișcării muncitorești pînă la unificarea ei politică, ideologică și organizatorică în cadrul partidului unic al clasei muncitoare, autorul desprinde concluzii pertinente cu privire la evoluția Partidului Social-Democrat în direcția transformării sale într-un partid

consecvent revoluționar. Pe parcursul acestui proces sînt analizate transformările interne care au avut loc în cadrul P.S.D. privind: perfecționarea structurii sale organizatorice, modul și direcțiile în care au evoluat orientările sale politico-ideologice, preocupările de ridicare pe o treaptă superioară a întregii activități de partid, de fundamentare a ei pe bazele socialismului științific.

Cartea este rezultatul unor îndelungate cercetări de arhivă, al unei atente folosiri a publicațiilor și literaturii emenate de la P.S.D., ca și a unor lucrări din literatura de profil din alte țări.

Volumul este structurat pe capitole a căror succesiune materializează tabloul evoluțiilor de ansamblu ale Partidului Social-Democrat din România, locul și rolul său în viața social-politică a țării într-o perioadă dintre cele mai dense ale activității sale, după cum urmează: *Partidul Social-Democrat în perioada luptei pentru instaurarea puterii revoluționar-democratice*; *Partidul Social-Democrat în 1945. Participarea sa la lupta pentru consolidarea regimului democrat*; *Partidul Social-Democrat în alegerile parlamentare. Congresul al XVII-lea al P.S.D. și însemnătatea sa istorică*; *Partidul Social-Democrat în etapa pregătirii condițiilor de trecere la revoluția socialistă*. Un număr apreciabil de subcapitole aduc în prim plan evenimente, fapte, aspecte ale vieții interne a partidului, personalități politice și rolul pe care l-au avut în desfășurarea vieții social-politice din țara noastră, locul și rolul, limitele și contradicțiile unora dintre ele.

După cum rezultă din carte, evoluția Partidului Social-Democrat de la frontul unic la partidul unic s-a înfăptuit sub influența hotărîtoare a unui ansamblu de factori: colaborarea cu Partidul Comunist Român care a avut permanent inițiativa politică și a situat în centrul activității sale făurirea unității de acțiune a clasei muncitoare nu numai ca sursă a forței și combativității acesteia, ci și ca factor esențial al polarizării în jurul muncitorimii a tuturor forțelor politice și sociale progresiste; ancorarea P.S.D. în contextul vieții economice și social-politice interne; stabilirea de către fiecare partid, în mod independent, a propriilor acțiuni; dialogul permanent și receptivitatea fiecărui partid față de punctele de vedere exprimate de partener, ca și fidelitatea față de frontul unic; neamestecul în treburile interne; valorificarea pe un plan superior a tradițiilor istorice, a unității de acțiune proletare; combativitatea crescîndă a clasei muncitoare. Toți acești factori și-au pus amprenta „pe fizionomia acestui partid, făcînd din P.S.D. una din principalele grupări ale coaliției democratice, iar după 6 martie 1945 un important factor

al puterii, o forță care a militat pentru edificarea României socialiste” (p. 6).

Pentru a reda ansamblul transformărilor survenite în cadrul P.S.D., autorul analizează documentele programatice ale P.S.D., principalele sale orientări și acțiuni din perioada anterioară constituirii F.U.M., deci moștenirea cu care partidul ieșise din ilegalitate, ca și pozițiile sale față de problemele fundamentale la ordinea zilei, față de perspectivele de dezvoltare a României, modul și direcțiile în care au evoluat acestea în perioada 1944—1947. Un loc important în lucrare deține analiza felului în care P.S.D. concepea relațiile sale cu celelalte forțe revoluționare și, îndeosebi, cu P.C.R., raporturile în care se afla P.S.D. din punct de vedere principal și tactic față de principii pentru care în trecut se îndepărtase de P.C.R. Aceste probleme considerăm că sînt analizate pentru prima dată în literatura noastră de specialitate. În urma unui asemenea demers, autorul ajunge la concluzia că: „Analiza prevederilor statutului și programului Partidului Social-Democrat duc la concluzia că acesta era un partid muncitoresc, care își baza activitatea pe socialismul științific, pe principiile luptei de clasă și solidarității internaționale” (p. 14) și că „În principiu, la eliberare deosebirile de vederi ce mai persistau se reflectau, în primul rînd, în concepția privitoare la organizarea partidului, sistemul de alegere și promovare a cadrelor, deși și acestea erau mult atenuate” (p. 21).

O atenție deosebită este acordată, în mod justificat desigur, colaborării P.C.R. și P.S.D., în cadrul Frontului Unic Muncitoresc care, și după eliberarea țării de sub dominația fascistă, prin structurile sale proprii de organizare, ca și prin investirea sa cu atribuțiile unui organism deliberativ permanent, avînd organe centrale și locale, a constituit principala formă de conlucrare între cele două partide politice muncitorești sau, cum se exprimă autorul, a reprezentat creuzetul în care s-au topit asperitățile și divergențele și s-a făurit unitatea deplină. „Rezultatul cel mai important al acestei colaborări a fost faptul că, în procesul transformărilor revoluționare ale etapei date, unitatea de acțiune a celor două partide a început treptat să se transforme în unitate deplină — politică, ideologică și organizatorică, fapt marcat de realizarea partidului muncitoresc unic” (p. 203).

Desigur, procesul transformării P.S.D. într-un partid consecvent revoluționar nu a fost unul liniar, permanent ascendent. De-a lungul perioadei analizate, autorul prezintă pe larg obstacolele și greutățile întîmpinate, măsurile organizatorice și politice, uneori destul de severe, care au fost luate împotriva manifestărilor sectare sau scizioniste din rîndurile P.S.D.

Astfel, studiul istoriei mișcării muncitorești din țara noastră evidențiază cu pregnanță o concluzie deosebit de actuală și pentru mișcarea muncitorească internațională și anume, necesitatea înfăptuirii unității de acțiune, rolul hotărâtor pe care unitatea muncitorească l-a avut în crearea frontului larg democratic antifascist, în unirea tuturor forțelor politice progresiste și înfăptuirea, pe această bază, a revoluției socialiste; totodată, reflectă preocuparea permanentă a P.C.R. de a aplica în mod creator tezele socialismului științific la condițiile istorice concrete ale țării noastre, faptul că făurirea partidului unic pe baze principiale nu este un punct final al colaborării partidelor muncitorești, că aceasta deschide un cimp larg

de manifestare colaborării, pe un plan superior, tuturor militanților mișcării muncitorești.

Prin problematica tratată, faptele prezentate și concluziile desprinse, cartea pe care o recenzăm se înscrie ca o reușită în efortul științei istorice din țara noastră de a prezenta în mod obiectiv problemele fundamentale ale istoriei noastre muncitorești, ale partidelor sale politice, apropierea dintre comuniști și socialiști, trecerea acestora din urmă pe poziții consecvent revoluționare, căile și metodele folosite în acest scop.

Sandu Vlad

Academia „Ștefan Gheorghiu”

Ioan C. Ivanciu, *Ființă și valoare în gândirea filozofică a lui Louis Lavelle*, București, Edit. Academiei, 1979

Considerăm că unul din elementele demne de apreciat ale activității noastre științifice în domeniul disciplinelor filozofice îl reprezintă și apariția, în perioada din urmă, a unor lucrări de certă valoare care și-au propus, reușind în bună măsură, să acopere problematica vastă și complexă a valorilor, a gândirii axiologice contemporane. Cărțile care au văzut lumina tiparului, ca și cele anunțate în planurile editoriale, constituie un indiciu al înviorării reflecției axiologice în spiritul bogatelor tradiții ale gândirii filozofice românești, al consacării unor tineri cercetători, al sporirii prestigiului teoriei marxiste a valorilor și dezvoltării continue a patrimoniului cultural al țării noastre.

În această perspectivă se înscrie meritoriu și contribuția lui Ioan C. Ivanciu la cercetarea cu probitate științifică, cunoașterea și înțelegerea concepției filozofice și gândirii axiologice lavellene, a momentului teoretic pe care filozoful francez l-a înscris în reflecția filozofică specifică primei jumătăți a veacului nostru, caracterizat prin profunde frământări și adinci transformări de ordin economic, politic, social și cultural-științific. Lucrarea, publicată în Editura Academiei Republicii Socialiste România, sub titlul *Ființă și valoare în gândirea filozofică a lui Louis Lavelle* reprezintă, așadar, un succes.

Din studiul atent al lucrării se desprinde ca un prim fapt, avînd o funcție de fundal, acela că autorul prezintă în spirit critic trăsăturile caracteristice ale orientării filozofice neospiritualiste pe pilonii căreia și-a înălțat

construcția mișcarea nemarxistă „Filozofia spiritului” inițiată de Louis Lavelle și René Le Senne, ca una din multiplele expresii ale crizei ideologiei burgheze contemporane și lipsei de perspectivă valorică a societății capitaliste. Circumscrișă încercării, ce s-a dovedit sortită eșecului, de depășire calitativă a pozitivismului și neopozitivismului, cartezianismului, criticismului și neokantianismului, materialismului, ba chiar a marxismului, mișcarea „Filozofia spiritului” și-a înscris pe frontispiciul intențiilor o redimensionare a sensului și semnificației concrete a vieții omului, un răspuns la întrebarea încotro merge omenirea și care sînt scopurile majore ale vieții și activității ei (p. 130). Așa cum subliniază autorul, cu deplină obiectivitate, „filozofia valorilor” pe care Lavelle o promovează nu se angajează în nici un caz din perspectiva procesului muncii, a practicii social-istorice, a atitudinii „novatoare față de lumea înconjurătoare (...), ci din aceea a izolării narcisiste în cele mai tainice ascunzișuri ale vieții interioare, omul fiind astfel smuls din sfera luptei și activității practice, redus în cele din urmă la o docilă unealtă cuvîntătoare, amestec de teama că, pierzînd protecția divinității, își pierde posibilitatea de a trăi într-o pace desăvîrșită, își pierde liniștea, fericirea și însuși sensul vieții lui” (p. 30).

Primul capitol al lucrării, *Teoria ființei în perspectiva devenirii omului*, este consacrat explicării sensurilor multiple și nu rareori paradoxale ale uneia dintre cele mai complexe concepte cu care operează filozoful francez,

acela de *ființă*, înțelegă că unicul principiu capabil să demonstreze realitatea a tot ceea ce există în plan ontologic, gnoseologic, logic, axiologic sau în alt plan, care în raport cu orice, inclusiv în raport cu obiectul sau subiectul, este postulată ca având caracter primordial și universal și deci determinant. „Oricum, este interesant de observat că, în dorința lui de a justifica ființa ca principiu universal și primordial, Lavelle se străduiește să evite, prin delimitare, orice posibilitate care ar duce fie la confundarea sau identificarea ființei cu alte categorii filozofice, fie la confundarea sau identificarea acesteia cu diverse fenomene sau procese specifice gândirii umane” (p. 42).

Pătrunzând sinuosul demers filozofic lavellean, insistând pe deslușirea cit mai deplină a echilibristicii pe care o încearcă neospiritualistul francez cu categoriile la care se raportează ființa (*esență, existență și realitate, posibilitate și realitate, libertate și cauzalitate, unitate și multiplicitate, eul și noneul, voința etc.*), ca diferite moduri de acces în ființă sau prezența ființei în formele sub care ea se manifestă, autorul lucrării precizează că, deși se operează cu categorii polare, nu ne aflăm în fața unei concepții dialectice riguroase, căci dialectica preconizată de Lavelle nu depășește limitele unei pure subiectivități, este o dialectică a experienței pure a trăirii, a ideilor abstracte care înglobează o lume spiritualizată, fictivă, și nu concretul așa cum se regăsește el în lucruri și fenomene (p. 49). Dealtfel, „ființa absolută”, „actul pur”, „eficacitatea absolută”, „libertatea absolută” nu reprezintă în ultima instanță decât alte denumiri, mai mult sau mai puțin mascate, sub care întâlnim în filozofia lui Lavelle pe „atotputernicul și omniprezentul Dumnezeu” (p. 58).

În capitolul al doilea, așa cum ne sugerează și titlul său, autorul lucrării analizează detaliat concepția lavelleană asupra genezei, naturii și structurii valorii. Autorul subliniază ca pozitivă încercarea filozofului francez de a extinde aria de cuprindere a ontologiei și asupra existenței umane, scoțind ontologia din încorsetarea la care o „condamnaseră” substanțialismul clasic. În concepția lui, relația dintre ontologic și axiologic se identifică, în esență, cu raportul dintre categoria de *ființă* și categoria de *valoare*. „Însă principiul de la care pleacă Lavelle în explicarea lumii materiale și spirituale, a lumii lucrurilor, a fenomenelor și a lumii omului este el însuși viciat de idealism, în fondul său, în substanța lui” (p. 82). Principalul termen ontologic la care raportează el explicarea valorii, în particularitatea ei, este ființa absolută sau spiritul absolut și consideră că există o valoare supremă identică acestui spirit divin, natura lor fiind exclusiv spirituală. În limitele subiec-

tivismului său, axiologul francez are în vedere în primul rând activitatea pură a acestui spirit relativ și limitat. Este de reținut că, atunci când explică rolul important al conștiinței în procesul constituirii lumii valorilor, el are în vedere nu orice om, ci un tip religios, căci numai un astfel de om poate, după opinia lui, să afirme și asume valoarea, ea însăși fiind de ordinul esenței (p. 115).

În acest context, subliniem ca pozitivă viziunea lui referitoare la cele două momente constitutive ale valorii. Lavelle consideră în mod real că geneza valorii nu este posibilă în afara obiectului și subiectului, deci, fără să se țină seama atât de fundamentarea ei ontologică, cât și de cea psihologică. Însă el nu are o înțelegere la fel de clară și conformă realității asupra naturii termenilor acestui raport, pedaliind când pe teze și principii de natură idealist-obiectivă, când pe idei și argumente de neîndoiebnică ținută idealist-subiectivă. El nu concepe interacțiunea dintre obiect-subiect în lumina practicii social-istorice și nu-și pune problema dacă soluțiile pe care le propune au sau nu o legitimare obiectivă (p. 113).

În ultimele două capitole ale lucrării, autorul analizează reflecțiile lui Louis Lavelle pe marginea ideii de ierarhie a valorilor, a sistemului axiologic. Concepția lui sistemică, modul de ierarhizare a valorilor încorporează, de asemenea, inconsecvențele viziunii lui filozofice neospiritualiste. Sistemul lavellean este fundamentat pe teza ontologică potrivită căreia valoarea evocă, în totalitate, caracterele care aparțin ființei, care este unică și univocă, dar care se deschide într-o multiplicitate infinită de existențe diferite, fără ca aceasta să ajungă să epuizeze întreaga sa bogăție și întreaga sa fecunditate. Valoarea supremă, absolută și universală, este identică cu spiritul absolut, omnipotent și omniprezent, fiind focarul tuturor valorilor particulare, ca forme prin care acesta își face simțită prezența în viața și conștiința omului. Trebuie menționat că soluția filozofului francez, în problema clasificării valorilor, nu rezistă unui riguros examen științific și datorită caracterului său unilateral, exprimat prin aceea că el vorbește explicit doar de trei principale cupluri — respectiv valorile economice și afective, intelectuale și estetice, morale și religioase — în fruntea cărora sînt situate valorile religioase, precum și din cauza inexistenței unui criteriu obiectiv și universal valabil, bazat pe principiile determinismului care să fie verificat și confirmat de practica social-istorică și concretă, capabil să cuprindă toate speciile de valori, fie materiale, fie spirituale (p. 156).

În sistemul valorilor oferit de Louis Lavelle, întemeiat pe un demers teoretic contradictoriu, impregnat de limitele și inconsecven-

țele vizunii lui filozofice neospiritualiste, valorile politice lipsesc cu desăvârșire. Dealtfel, în cele mai multe din sistemele axiologice de factură idealistă, valorilor politice nu li se conferă un statut distinct, fiind omise din lumea valorilor. Alteori, în gândirea filozofică nemarxistă, valorile politice, cînd acestea sînt totuși recunoscute ca fiind de sine stătătoare, își găsesc plasament pe treptele ierarhice inferioare, subordonate tipurilor de valori spirituale apreciate ca „superioare”. Asemenea concepții izvorăsc din neînțelegerea rolului practicii social-politice care ea însăși reprezintă o valoare axiologică, dacă se află sub semnul progresului social și propulsează forțele creative ale maselor. Ignorarea sau excluderea valorilor politice din sistemul axiologic constituie uneori și o expresie a tehnocratismului, care afirmă că în ultimul timp se înregistrează simptome ale dispariției fenomenului politic, independent de natura sistemelor sociale, că are loc o trecere de la starea „politicizată” la o stare „depoliticizată”, ca o consecință nemijlocită a revoluției tehnico-științifice contemporane, care raționalizează și scientizează procesele de conducere și, ca urmare, realizează un transfer al puterii din mâinile claselor dominante și exponenților lor politici la un grup specializat de tehnicieni. Dînd o replică fermă adeptilor tehnocrați ai depolitizării, care fetișizează rolul științei în actul de conducere, neînțelegînd că dezvoltarea științei și tehnicii nu se realizează în vid, ci totdeauna într-un mediu social-politic, care-i influențează sau chiar determină orientarea și de natura căruia depînd efectele sociale ale cuceririlor dobîndite, politologul Ovidiu Trăsnea menționează pe bună dreptate: „complexitatea crescîndă a deciziilor politice în condițiile societății contemporane nu numai că nu exclude politica, făcînd fictive (...) opțiunile și deciziile ei, ci îi sporește responsabilitatea”¹.

Politicul, în raport cu celelalte subsisteme ale sistemului social global din societatea noastră, are un caracter dominant căci el stabilește, pe de o parte, obiectivele funcțio-

nării și dezvoltării sistemului social global și ale subsistemelor sale, iar pe de altă parte, asigură, prin valorificarea resurselor materiale și umane, realizarea acestor obiective. Tocmai de aceea „din punct de vedere funcțional, politicul este astfel un co-sistem al sistemului social global, asigurînd conducerea și reglarea acestuia și exprimînd, cum spunea Engels, «puterea societății»”.

Într-o asemenea perspectivă devine evidentă lipsa de temelie a oricărei tendințe de excludere, din sistemul axiologic, a valorilor politice sau de minimalizare a funcțiilor lor imanente, de escamotare a legăturilor interne dintre valorile politice și celelalte tipuri de valori, a unității lor dialectice. Mai cu seamă, axiologia marxistă, pe baza înțelegerii reale a luptei dintre vechi și nou, a contradicțiilor care macină orînduirea capitalistă, este chemată să examineze cu profunzime geneza, natura și structura valorilor politice generate de această societate sub impulsul luptei maselor, a partidelor comuniste și muncitorești și celorlalte forțe progresiste, ca și a nonvalorilor politice ivite pe fondul crizei, al dezechilibrului valoric, al procesului de alienare caracteristic capitalismului. Cunoașterea destinului valorilor politice din țările capitaliste presupune abordarea acestora din punctul de vedere al continuității și discontinuității lor, al respingerii de către forțele înaintate a antivalorilor politice, al înlocuirii lor cu valorile care intruchipează idealurile progresiste ale acestora în vederea „structurării” aceluia sistem de valori apt să faciliteze instaurarea, printr-un proces revoluționar, radical, a tablei de valori proprii societății socialiste.

În finalul acestor însemnări pe marginea lucrării amintite, menționăm, încă o dată, valoarea ei, atît prin examinarea adîncă, cu obiectivitate științifică a demersului axiologic cu care Lavelle îmbogățește patrimoniul teoriei valorilor, prin sublinierea contribuțiilor pozitive și limitelor concepției sale, cît și prin punctele de vedere proprii, originale ale lui Ioan C. Ivanciu în dezbateră problematice complexe actuale din domeniul abordat, ceea ce reprezintă incontestabil o reușită.

Ilie Gabra

Valer Butură, *Etnografia poporului român. Cultura materială*, Cluj-Napoca, Edit. Dacia, 1978

Orice lucrare de sinteză etnografică marchează un moment cu totul semnificativ în cunoașterea ființei naționale a unui popor. Tocmai de aceea, la apariția noului volum

privind etnografia poporului român, se impuneau a fi prezentate, chiar și numai schițate, contribuțiile anterioare sub acest raport. Nu ne îndoim că Valer Butură a avut în

vedere acest lucru, deși ne întrebăm ce motive l-au putut determina să renunțe la o astfel de introducere, care ar fi întregit valoroasa sa lucrare.

Între eforturile de început în acest domeniu se înscrie, în primul rând, lucrarea Lucreției Panaitescu, *Zur Ethnologie der heutigen Rumänen* (Zürich, 1879, 90 p.), prezentată de noi ca „prima încercare de sinteză etnografică a poporului român” (în „Revista științifică”, Iași, V. Adamachi, nr. 3, 1945, p. 199). A doua lucrare, însumind 800 pagini dactilo, este un volum redactat în colaborare de un colectiv de etnografi din țara noastră, intitulat *Românii. Studiu de etnografie românească* (1964–1965), realizat pentru a fi inserat într-unul din volumele colecției sovietice *Narodi zarubjenoi Evropei* (vol. al II-lea). Despre acest studiu, Romulus Vulcănescu spune că ar fi „prima sinteză de etnografie românească”. Și încă o lucrare de sinteză este cea publicată de Ion Vlăduțiu, *Etnografia românească*, București, Edit. științifică, 1973, 507 p.

În acest context apare lucrarea asupra căreia am vrea să stăruim în rândurile de față și al cărei titlu îl trimite pe cititor la noțiunea de *popor*. Acest lucru ni se pare deosebit de semnificativ, poporul fiind promotor al creației în ordine etnografică (dealtfel ca și sub multe alte raporturi). În acest context, termenul de *etnografie românească* s-ar fi dovedit mai puțin expresiv.

După un scurt *Cuvânt înainte*, lucrarea se deschide cu un substanțial capitol privind *Cadrul geografic și istoric de formare și dezvoltare a culturii populare românești. Zonele etnografice*, subliniindu-se importanța metodologică a analizei etnografice zonale. În raport cu lucrările similare, includerea acestui capitol constituie un fapt cu totul pozitiv, dacă avem în vedere legătura strinsă care există între cultura populară și cadrul geografic în care aceasta se dezvoltă. Ar fi fost interesant de arătat mai precis modul în care factorul geografic a influențat sau a favorizat constitutiv viața și implicit cultura poporului român, legătura organică dintre om și mediu contribuind la reliefarea unei culturi specifice care a dus la diferite faze de expresie a personalității sale, a felului său de a fi. Avem exemple chiar în literatura românească de specialitate despre acest mod de interpretare. Ne referim la Ion Conea, la Ion Simionescu, care pun accent pe corelația dintre condițiile naturale-geografice și însăși viața poporului român.

Valer Butură aduce în discuție importanța „regiunilor geografice”, a „zonelor și subzonelor etnografice”, referindu-se și la alte concepte ce crede că ar lumina masa faptelor. Este vorba de așa-numitele *etnii*, românii

situându-se, potrivit părerii sale, între etniile Europei mijlocii (în cuprinsul Europei sînt distinse următoarele „regiuni geografice”: *Europa mediteraneană, Europa mijlocie și Europa răsăriteană*). În acest sens, se trece la precizarea concretă a zonelor și subzonelor etnografice (sau „geografice”), pe mari provincii: Transilvania cu 27 de zone și 15 subzone, Oltenia cu 6 și o subzonă, Muntenia cu 8 zone, Moldova cu 9 și o singură subzonă, Dobrogea cu 2 zone și 2 subzone.

Astfel de zone și subzone sînt în strînsă legătură cu factorii naturali, fapt pentru care sînt prezentate distinct așa-numitele *țări*: a Vrancei, Loviștei, a Maramureșului, a Pădurenilor, Cîmpia Transilvaniei, Banatului etc., fără să fim încredințați pe deplin pînă la ce punct distincțiile devin operante sub raport etnografic-sintetic.

După prezentarea cadrului geografic (cap. I), s-ar fi impus a fi tratat însuși *poporul* sub raport constitutiv-antropologic; din ce strămoși descinde, originea sa, sinteză ce s-a realizat în contact cu alte popoare ce au intrat în constituția etnosului românesc. Revinind la textul lucrării lui Valer Butură, subliniem faptul că valoarea abordării zonale în cercetarea etnografică este cu deosebire relevantă în capitolul *Așezările și evoluția lor în timp. Tipologia satelor românești. Tipurile de gospodărie. Tipurile de case*: 1. *Casa pe un rînd*. 2. *Casa pe două rînduri* (sau cu două caturi). *Materiale de construcție. Interiorul caselor țărănești. Construcțiile economice. Construcțiile obștești*, în care se fac în mod constant referiri la zonele amintite, fapt ce dă o notă calitativă noului demers pe care Valer Butură îl face în „etnografia poporului român”.

Unele teme tratate în studiile de specialitate, cum sînt *hanurile* (autori de teren fiind P. Petrescu — Fl. Stănculescu), sînt pentru prima dată prezentate într-o lucrare de sinteză. Grijă pentru localizarea în spațiu și datarea în timp a fenomenelor cercetate este constantă și în următorul capitol: *Ocupațiile poporului român. Agricultură. Pomicultură. Viticultură. Creșterea vitelor. Albinăritul. Pescuitul. Vinătoarea. Culesul în natură. Alimentația. Prelucrarea fibrelor textile. Portul popular* (p. 127–321).

În modul de clasificare a materialului se are în vedere importanța de care se bucură în viața poporului român aceste activități. Potrivit acestui criteriu, autorul distinge *ocupații principale*, ca: *agricultura și creșterea vitelor*, pe care le prezintă într-o foarte strînsă interdependență, înălăturindu-se astfel unele prejudecăți ale istoriografiei etnografice și istorice mai vechi — și *ocupații secundare sau anexe*: *vinătoarea, pescuitul; ocupații casnice: lîns, țesut*, care duc în final la

portul popular. Coordonata evoluției istorice este prezentă pe tot parcursul lucrării, abordându-se constant *tipuri* de fenomene, ceea ce îngăduie cercetătorului cit și lectorului să se orienteze ușor în multitudinea faptelor aduse în discuție. Tipologia uneltelor de muncă, a instalațiilor aferente marilor activități, ca și cele existente la locuință, constituie una dintre primele preocupări ce se înscrie în procesul de sinteză etnografică. Descrierea și explicația se îngemănează unitar, iar perspectiva istorică se conjugă cu cea comparativă, ultima introdusă discret, fără ostentație.

Modul de abordare specific autorului în ceea ce privește cultura plantelor, dar și pomicultura, este acela de tratare a fiecărei plante sau specie de pom în parte. Ar fi fost poate mai indicată tratarea globală, pe faze de dezvoltare; în ceea ce privește legumicultura, s-ar fi putut vorbi despre culturile legumicole pe lângă casă, întreținute de către *femei* (de menționat că rolul acestora în cultura poporului român de caracter etnografic rămâne încă de scos în lumină). Ar fi fost necesară de amintit și faza legumiculturii bazată pe irigație, introdusă sezonier de către bulgari și concretizată în așa-numitele *bulgării*.

După ocupații, se înscrie în analiză și prezentarea *Instalațiilor tehnice și meșteșugărești fărănești* (p. 322—433), în ordinea următoare: 1. *Meșteșugurile specializate în prelucrarea produselor agroalimentare: rișnița, tipurile de mori, pivele de ulei*; 2. *Meșteșugurile specializate în prelucrarea lemnului (dulgherit, șindrilit, timplărit, cărușăria, rotăria, butnărit, văsărit, cărbunărit)*; 3. *Meșteșugurile specializate în pietrărit*; 4. *Olăritul*; 5. *Meșteșugurile specializate în finisarea țesăturilor de lână și confecționarea îmbrăcămintei*; 6. *Meșteșugurile specializate în prelucrarea pieilor*; 7. *Fierăritul*.

Comunicațiile și transportul constituie, după opinia noastră, capitolul cel mai puțin realizat al lucrării, fiind abia schițat. Nu se indică căile și etapele ce au premers comunicațiile de azi: drumurile și căile de transport în decursul vremii, pe uscat, pe apă, pe zăpadă (de ex.: virzobi, patine, schi). Se trece și peste *portul* sau *purtatul greutăților pe cap* (de către *femei*) în anumite zone, temă specifică de etnografie care la un moment a dat naștere și unei literaturi de specialitate (S. Mehedinți, C. Brătescu, I. Donat). Această

practică, împreună cu altele ce se vorărață mai jos, ne leagă strins de cultura mediteraneană, la care, dealtfel, autorul se referă adesea în lucrare. Nu se amintește nici de *masa rotundă cu trei picioare*, precum și de *sinia*, aceeași masă rotundă, redusă ca înălțime, dar fără picioare, avind doar un suport alcătuit dintr-o singură bucată de lemn, circular la bază și golit la mijloc, cu un nume așa de caracteristic pentru cadrul limitat geografic ce-l ocupă (cunoscută și de popoarele vecine din Balcani).

Toate acestea sint, cum s-ar spune, elemente de cultură populară definitorii, pentru anumite zone, în anumite epoci istorice, elemente ce se cereau scoase în lumină în mod obligatoriu într-o lucrare de genul celei ce o prezentăm.

Alte trăsături specifice unor zone, cum ar fi *patul suspendat* caracteristic pentru Bucovina, *patul de pământ* caracteristic Dobrogei și unor sate riverane Dunării, ar fi trebuit și ele tratate în cadrul aceluiași complex etnografic românesc, potrivit funcției ce au îndeplinit-o sau o îndeplinesc în viața poporului român.

Lipsa din lucrare a unor referințe bibliografice mai cuprinzătoare, pe temele cercetate, lasă impresia falsă că la noi s-a lucrat puțin în acest domeniu. Este adevărat că în unele cazuri s-ar putea spune că s-a lucrat neîndeajuns de susținut sub raport științific, dar peste ce este valoros nu se poate trece. Completarea datelor bibliografice s-ar solda și cu un rezultat pedagogic pozitiv, deoarece pe urmele datelor bibliografice s-ar putea merge mai departe în cercetare.

Lucrarea se încheie cu capitolul *Schimburi și comerț* și este completată cu o listă de figuri (în lucrare nu se face exces de ilustrație), de o serie de planșe, precum și de un indice cu principalii termeni etnografici folosiți (p. 433—461).

Cu toate lipsurile semnalate, lucrarea lui Valer Butură rămâne una din cele mai serioase lucrări de sinteză etnografică ce au apărut la noi, care ar merita (cu unele completări) să fie tradusă într-o limbă de circulație internațională, pentru a arăta lumii cum ne-am justificat existența ca popor în spațiul central-european, pe care l-am valorificat civilizatoriu și pe care continuăm să-l îmbogățim cu noi forme de cultură, potrivit împrejurărilor de natură și istorie în care sintem chemați să ne ducem existența.

dr. Ion Chelcea

Podstawowe Prawa i obowiązki obywateli P.R.L. (Drepturile și îndatoririle fundamentale ale cetățenilor Republicii Populare Polone).

Lucrare colectivă, apărută sub redacția lui Adam Lopatka, Warszawa, Państwowe Wydawnictwo Naukowe, 1978

Problemele drepturilor omului suscită un viu interes în rândul specialiștilor în domeniul științelor sociale, înscriindu-se în aria confruntărilor ideologice majore din lumea contemporană. După cum sublinia tovarășul Nicolae Ceaușescu „În ce privește discuțiile privitoare la democrație și drepturile omului, socialismul a considerat întotdeauna că adevărata democrație și adevăratul umanism sînt incompatibile cu perpetuarea exploatării omului de către om, cu menținerea gravelor inegalități economice, sociale și politice ale capitalismului, cu eliminarea națională, socială și rasială”¹.

Consacrate prin *Declarația universală* din 1948 și alte documente internaționale, drepturile omului au constituit obiectul unor manifestări științifice de prestigiu, al unor importante congrese, conferințe, simpozioane în care s-au discutat pe larg conținutul și modalitățile cele mai eficiente de asigurare a acestor drepturi. Experiența țărilor socialiste prezintă, din acest punct de vedere, un interes considerabil, ținîndu-se seama de faptul că orînduirea socialistă asigură, pentru prima oară, nu numai consacrarea juridică a drepturilor omului, dar și posibilitatea garantării unui larg număr de drepturi și libertăți, a asigurării unor condiții economice și sociale de natură să faciliteze afirmarea la maximum a valorilor umane. Totodată, socialismul oferă proceduri și mijloace de protecție a drepturilor omului de natură să pună în evidență caracterul concret și eficient al protecției valorilor umane în condițiile desființării exploatării și făuririi unei largi democrații pentru clasa muncitoare, pentru întregul popor.

Apărută sub redacția cunoscutului specialist polonez, profesorul Adam Lopatka, lucrarea ilustrează tocmai acest lucru, înfățișînd în mod multilateral sistemul de protecție a drepturilor și libertăților cetățenești în Republica Populară Polonă, în condițiile edificării societății socialiste dezvoltate, etapă în care această țară a pășit după Congresul al VII-lea — decembrie 1975 — al Partidului Muncitoresc Unit Polonez. Autorii valoroasei lucrări ce o prezentăm subliniază, pe

deplin justificat, corelația dintre dezvoltarea continuă a democrației socialiste și asigurarea condițiilor pentru afirmarea multilaterală a fiecărui cetățean, împrejurare ce se reflectă, pe plan juridic-normativ, în acțiunea de perfecționare continuă a legislației socialiste, de întărire și îmbogățire a modalităților de protecție a drepturilor omului în condițiile dezvoltării orînduirii socialiste.

Abordînd o arie foarte largă de probleme, lucrarea analizează, printre altele, conceptul de drepturi și îndatoriri fundamentale ale cetățenilor R.P. Polone, egalitatea drepturilor și îndatoririlor: dreptul la muncă, dreptul la învățătură, dreptul de proprietate personală și altele, ca și îndatoririle ce revin cetățenilor în sistemul constituțional al R.P. Polone.

Conceptul de drepturi și îndatoriri fundamentale ale cetățenilor este definit de autorii lucrării ca o totalitate de drepturi și îndatoriri stabilite de Seimul polonez pentru toți cetățenii țării. În acest concept se reflectă concepția ideologiei clasei muncitoare, condițiile dezvoltării economice a țării, tradițiile juridice, nivelul de dezvoltare al conștiinței socialiste, aspirațiile membrilor societății. După cum precizează autorii lucrării, prin drepturi și îndatoriri fundamentale se înțeleg „acele drepturi și îndatoriri care se referă la cele mai esențiale interese ale cetățenilor și ale statului, care sînt cele mai caracteristice pentru relațiile sociale și politice care există într-o etapă dată de dezvoltare a Poloniei, a căror realizare se înscrie în curentul de tendințe și aspirații ale societății” (p. 19).

Potrivit părerii autorilor, pe primul plan se situează drepturile cu *caracter politic*, precum dreptul de a alege, libertatea întrunirilor, libertatea cuvîntului etc. Un alt grup îl formează drepturile cu *caracter economic și social*, cum sînt dreptul la muncă, dreptul la odihnă, dreptul de proprietate personală, dreptul de a folosi patrimoniul cultural a țării, precum și categoria *drepturilor personale ale cetățenilor*, ca secretul corespondenței,

¹ Nicolae Ceaușescu, *Expunere la Ședința activului central de partid și de stat*, 3 august 1978, București, Edit. politică, 1978, p. 45.

dreptul de a folosi mediul natural și dreptul de apărare².

Este larg subliniată înfăptuirea egalității în drepturi și îndatoriri a cetățenilor R.P. Polone, evidențiindu-se faptul că modificările constituționale din 1976 au întărit afirmarea acestui principiu, specificându-se că egalitatea este recunoscută tuturor cetățenilor, fără deosebire de naționalitate, rasă, origine, dar și fără deosebire de profesiune, origine socială, studii sau situație socială, ceea ce întărește și mai mult eficiența acestei consacrări (p. 34—35).

Monografia pune în lumină înfăptuirea egalității depline în drepturi a femeii cu bărbatul, dreptul cetățenilor de a participa și efectua controlul social, de a dispune de întregul patrimoniu cultural al patriei și de mediul natural, de a participa la dezvoltarea culturii naționale.

Drept fundamental al omului în orînduirea socialistă, dreptul la muncă este consacrat și reglementat în prevederile atît ale Constituției R.P. Polone, cît și ale legilor ordinare (Codul Muncii). În lucrare se precizează că principalii factori care concurează la garantarea dreptului la muncă sînt: folosirea rațională a tuturor factorilor de producție, progresul tehnico-stiințific, în continuă dezvoltare, și sistemul de formare și îmbunătățire a calificării profesionale. Prevederile Codului Muncii garantează exercitarea dreptului la muncă, ca și posibilitățile oamenilor muncii de a contesta cazurile de desfacere nejustificată a contractului de muncă și de reintegrare. Sînt puse în evidență ideea „egalitarismului socialist” — munca reprezentînd unica sursă de venit a cetățenilor, — ca și principiul evaluării socialiste „fiecăruia după munca sa”, aplicat integral în sistemul juridic al R.P. Polone (p. 146—152).

² Menționăm că, în literatura română de specialitate, dat fiind marea diversitate a drepturilor cetățenești, s-au formulat alte clasificări. Nistor Prisca clasifică, de pildă, drepturile în cinci categorii: egalitatea în drepturi a cetățenilor — ca o categorie distinctă —, drepturile social-economice, drepturile și libertățile social-politice, inviolabilitățile și drepturile-garanții (N. Prisca, *Drept constituțional*, București, Edit. didactică și pedagogică, 1977 p. 236). Tudor Drăganu reține numai patru categorii: drepturile social-economice, drepturile politice, drepturile social-politice și inviolabilitățile (T. Drăganu, *Drept constituțional*, București, Edit. didactică și pedagogică, 1972, p. 219—220). Cele două pacte ale drepturilor omului adoptate de Adunarea Generală O.N.U. în 1966 se referă la „drepturile economice, sociale și culturale” și „drepturile civile și politice”.

Lucrarea acordă, totodată, o atenție corespunzătoare problemelor corelației dintre drepturile și îndatoririle cetățenilor R.P. Polone. Printre îndatoririle cele mai importante se înscriu: datoria de apărarea patriei, datoria de a educa pe copii în spiritul drepturilor și îndatoririlor pe care le au cetățenii R.P. Polone, datoria de a apăra mediul natural și altele. Autorii lucrării subliniază că, potrivit aplicației principiului interdependenței drepturilor și obligațiilor, între acestea există o perfectă și armonioasă împlinire, ceea ce face ca toți cetățenii să aibă deopotrivă atît drepturi, cît și obligații, între acestea existînd un echilibru stabilit de prevederile constituționale.

În lucrare se definesc și se analizează conceptele juridice de „cetățean” și „străin”, subliniind cerința respectării ferme a legilor țării de toți cei ce se află pe teritoriul R.P. Polone, indiferent de statutul lor juridic (cetățean, străin, apatrid), ca și de cetățenii polonezi aflați în afara granițelor țării.

Într-un capitol aparte sînt examinate modalitățile și conținutul dreptului de azil ce se acordă în R.P. Polonă, subliniindu-se că acesta are întotdeauna caracterul de „azil teritorial”³ (p. 238). Sînt indicate condițiile care justifică acordarea dreptului de azil (apărarea intereselor oamenilor muncii, lupta pentru progres social), specificîndu-se că străinii care primesc azil teritorial trebuie să se conformeze normelor juridice interne ale statului, la fel ca și cetățenii polonezi, potrivit legislației penale, ei neputînd fi supuși unei proceduri de extrădare (p. 242).

Un capitol important al lucrării pune în lumină poziția R.P. Polone de fermă aplicare și respectare a documentelor internaționale privind drepturile omului, politica constantă dusă de statul polonez în scopul aplicării instrumentelor menționate prin reglementări juridice eficiente și reflectînd specificul orînduirii sociale și de stat poloneze.

Lucrare de prestigiu, culegerea apărută sub redacția profesorului Adam Lopatka oferă o imagine cît se poate de interesantă asupra modalităților de consacrare și de înfăptuire în practică a drepturilor cetățenești în sistemul politic și juridic al R.P. Polone. Ea demonstrează convingător cum orînduirea socialistă este sursa unor drepturi reale, concrete și efective care se traduc în viață de către statul socialist, în forme și modalități specifice care țin seama de realitățile dezvoltării economice și sociale ale fiecărei țări.

³ R. P. Polonă, ca și alte țări socialiste, cunoaște instituția „azilului teritorial”, nerecunoscînd azilul (așa-zis) „diplomatic”.

Conf. univ. dr. Victor Diculescu
Dr. Eugenia Ștefan
Academia „Ștefan Gheorghiu”

Nistor Prisca, *Drepturile și îndatoririle fundamentale ale cetățenilor în Republica Socialistă România*, București, Edit. științifică și enciclopedică, 1978

În col. „Enciclopedia de buzunar”, Editura științifică și enciclopedică a publicat la sfârșitul anului 1978 monografia conferențiarului universitar dr. Nistor Prisca, consacrată analizei drepturilor și îndatoririlor fundamentale ale cetățenilor în țara noastră. Autorul — cunoscut specialist în materie — a pus la dispoziția publicului larg un ansamblu armonios de cunoștințe asupra instituției socialiste a drepturilor și libertăților cetățenești. Preocupările în această materie sînt cu atît mai justificate, cu cît în lumea contemporană se desfășoară o intensă confruntare ideologică între forțele revoluționare și progresiste și cercurile reacționare pe tema drepturilor și libertăților maselor, ale condiției omului în contextul social-economic și politic de azi. „În ce privește discuțiile privitoare la democrație și drepturile omului — arată tovarășul Nicolae Ceaușescu —, socialismul a considerat întotdeauna că adevărata democrație și adevărul umanism sînt incompatibile cu perpetuarea exploatării omului de către om, cu menținerea gravelor inegalități economice, sociale și politice ale capitalismului, cu discriminarea națională, socială și rasială”¹.

Monografia cuprinde două părți. În prima parte, autorul dezvoltă unele considerații generale asupra drepturilor și îndatoririlor fundamentale ale cetățenilor — noțiunea și natura juridică a drepturilor cetățenești, apariția, dezvoltarea și clasificarea drepturilor și îndatoririlor fundamentale. Sînt trecute în revistă, în această parte, numeroase puncte de vedere exprimate în literatura de specialitate, română sau străină. Autorul își expune de fiecare dată clar și concis opinia. Partea a doua a lucrării reprezintă un fel de „parte specială” în raport cu prima. Aici autorul analizează, cu competență și probitate științifică, categoriile de drepturi și libertăți fundamentale ale cetățenilor Republicii Socialiste România.

Sînt înfățișate, în această parte, următoarele categorii de drepturi și îndatoriri: 1) *egalitatea deplină în drepturi*; 2) *drepturile social-economice* (dreptul la muncă, dreptul la odihnă, dreptul la asigurarea materială, dreptul la învățătură, dreptul la proprietate personală, dreptul de moștenire); 3) *drep-*

turile social-politice (drepturile electorale, dreptul de asociere, libertatea cuvîntului, libertatea presei, libertatea întrunirilor, mitingurilor și demonstrațiilor, libertatea conștiinței); 4) *inviolabilitățile* (inviolabilitatea persoanei, inviolabilitatea domiciliului, secretul corespondenței și convorbirilor telefonice); 5) *drepturile garanții* (dreptul de petiționare, dreptul celui vătămat într-un drept al său printr-un act ilegal al unui organ de stat de a cere organelor competente, în condițiile prevăzute de lege, anularea actului și repararea pagubei); 6) *îndatoririle fundamentale ale cetățenilor* (îndatorirea de a respecta Constituția și celelalte legi, îndatorirea de a respecta proprietatea socialistă, îndatorirea de a contribui la întărirea și dezvoltarea orînduirii socialiste, îndatorirea de a satisface serviciul militar, îndatorirea de a apăra patria).

În cadrul fiecărui capitol sînt analizate și prezentate drepturile sau îndatoririle fundamentale pe care le cuprinde, sub aspectul conținutului dreptului sau îndatoririi și sub aspectul garanțiilor de ordin material și juridic, atît cele prevăzute în legea fundamentală, cît și, pe larg, cele cuprinse în legile obișnuite. Autorul face și interesante observații de drept comparat, observații care conturează mai pregnant rolul și statutul juridic al cetățeanului în Republica Socialistă România, umanismul politicii juridice a statului nostru, reflectat în grija pentru asigurarea celor mai potrivite condiții de afirmare și dezvoltare a personalității umane. Totodată, monografia subliniază legătura indisolubilă, organică și firească între drepturi și îndatoriri, caracterul corelativ al acestora. Larga dezvoltare a drepturilor și libertăților cetățenești în orînduirea noastră nu poate fi concepută decît într-un cadru social caracterizat printr-o responsabilitate adînc înțeleasă, prin reflectarea în conștiința fiecărui cetățean a faptului că trebuie să facă totul pentru bunăstarea și fericirea întregului popor.

Fără a se pretinde o cercetare exhaustivă, prin sfera largă a analizei întreprinse, prin soluțiile propuse de autor, prin referirile la reglementările juridice cele mai noi, lucrarea *Drepturile și îndatoririle fundamentale ale cetățenilor în Republica Socialistă România* reprezintă o contribuție valoroasă la cunoașterea instituției dezbătute, recomandîndu-se ca deosebit de utilă publicului larg, ca și specialiștilor.

Dr. Nicolae Popa

¹ Nicolae Ceaușescu, *Expunere la Ședința activului central de partid și de stat*, 3 august 1978, București, Edit. politică, 1978, p. 45.

Daniel Colard, *Les relations internationales*, Paris, Masson, 1977

Caracterizată prin profunde transformări de ordin structural ce se desfășoară în ritmuri deosebit de alerte, antrenând consecințe multiple pentru situația și destinul națiunilor, dinamica relațiilor internaționale se înscrie ca obiectiv prioritar în sfera de interes a cercetătorilor din perimetrul științelor politice contemporane. Efortul teoretic are în vedere cunoașterea naturii și conținutului acestora, evaluarea tendințelor evoluției lor viitoare pentru a descoperi modalitățile de soluționare a numeroaselor probleme, unele deosebit de grave, cu care se confruntă omenirea și a intemeia o strategie de optimizare a vieții internaționale.

Lucrarea politologului francez Daniel Colard, concepută sub forma unui manual de relații internaționale, se înscrie și ea pe linia unor astfel de eforturi. Deși nu depășește limitele gândirii politologice nemarxiste, mai ales în planul aprecierii naturii și evoluției relațiilor internaționale, precum și al soluțiilor preconizate, lucrarea pe care o semnalam constituie o încercare de analiză cuprinzătoare a acestui cimp problematic. Ea se remarcă prin varietatea unghiurilor din care sint abordate diversele aspecte ale relațiilor internaționale, precum și prin numeroase observații cu privire la efectele pe care le are practica relațiilor internaționale în epoca noastră.

Preocupările autorului au în vedere, mai întâi, decuparea obiectului studiat (*Introducere*); aprecierea principalelor curente doctrinare în materie de relații internaționale (cap. I); evidențierea factorilor (cap. II) și actorilor jocului internațional (cap. III); descrierea sistemelor internaționale (cap. IV); în lucrare se insistă apoi pe analiza modalităților de menținere a păcii. În acest sens, autorul distinge: pacea prin disuasiune și controlul armamentelor (cap. VI); pacea prin destindere (cap. VII); pacea prin nealiniere (cap. VIII); pacea prin dezvoltare (cap. IX). Titlul ultimului capitol (X), *Mondialism, pacifism și umanism*, sugerează concluziile la care ajunge lucrarea sub aspectul soluțiilor preconizate.

În viziunea lui D. Colard, pentru a înțelege societatea internațională trebuie să se ia în considerație, pe de o parte, „factorii” care influențează funcționalitatea acesteia, iar pe de altă parte, să se analizeze structura ei, respectiv să se identifice „actorii” jocului. Principalii factori care „comandă comportamentul actorilor” ar fi: factorul geografic, demografic, economic, tehnic și științific, ideologic, personalitatea și acțiunile omului de stat.

Importanța unuia sau altuia dintre factori — remarcă autorul — depinde de conjunctura istorică și de structura „mediului internațional”; influențele diverse care orientează evoluția relațiilor internaționale, rolul factorilor economici, financiari, demografici, psihologici etc. se contrariază sau asociază fără încetare, după modalități diferite în timp și în spațiu (p. 48).

În privința factorului economic, se subliniază că „cele trei probleme fundamentale care domină sfârșitul secolului al XX-lea, dezarmarea, destinderea est-vest, dezvoltarea lumii a treia, prezintă toate o dimensiune economică” (p. 40). În același timp, factorul tehnic și științific accelerează comunicațiile în toate domeniile, antrenând transformări importante în diplomatie, strategie și în sfera culturii, precum și în transformarea raporturilor între om și natură, între om și mediul său, agravând inegalitățile de putere și de dezvoltare a statelor. D. Colard optează pentru „transferul de tehnologie” care ar preveni un „imperialism tehnologic” ce ar prelungi dependența economică a țărilor sărace.

Practica internațională, remarcă D. Colard, confirmă că dezbaterile ideologice nu sînt străine actorilor scenei internaționale. El propune o clasificare a „ideologiilor de influență internațională”: ideologii globale care pot avea un impact asupra relațiilor internaționale (capitalism, liberalism, socialism, fascism); ideologii specifice raporturilor între state (naționalism, ideologii expansioniste, ideologii internaționaliste, tendințe de neutralism, curente pacifiste); ideologii funcționale (nealinierea, coexistența pașnică, internaționalismul) și ideologii disfuncționale (colonialismul, anticomunism, naționalism). Din această perspectivă, conflictul „orizontal” care opune statele capitaliste statelor socialiste este considerat a fi mai întâi ideologic, iar conflictul „vertical” care opune statele bogate statelor sărace este de natură economică.

Preocupat de stabilirea locului organizației internaționale în ierarhia actorilor scenei internaționale, D. Colard o definește ca pe o „structură de cooperare interstatală care se distinge de conferința diplomatică prin permanența sa și prin existența organelor proprii dotate cu puteri proprii” (p. 58). În stabilirea unei tipologii a organizațiilor interguvernamentale, autorul are în vedere compoziția sau cimpul de acțiune geografică (organizații de vocație universală și regională); funcțiunile sau domeniile de activitate (organizații de „cooperare” și organizații de „gestiune”); puterile sau natura raporturilor pe

care organizațiile internaționale le întrețin cu statele membre (organizații interstatale și organizații supranaționale sau de integrare). După opinia autorului, din punct de vedere politologic, apariția organizațiilor internaționale a modificat incontestabil peisajul relațiilor internaționale. Statul a pierdut monopolul absolut, nemaifiind actorul unic al jocului. Sint citați, în acest context, teoreticienii funcționalismului (D. Mitrany și E. Haas) care susțin că organizația internațională este un agent al integrării politice. După ei, vechiul stat-națiune nu mai poate soluționa singur problemele lumii actuale. În consecință, sint preconizate transferuri progresive de competență — prin sectoare precise — ale „administrațiilor internaționale funcționale”. După D. Colard, „mondialismul este conținut în funcționalism” (p. 63).

După cum observă Daniel Colard, cele trei categorii ale actorilor jocului internațional nu ocupă aceeași poziție „pe tabla de șah mondială”; actorul principal rămâne incontestabil unitatea statală, independentă și suverană. Se enunță, în acest sens, opinia lui Stanley Hoffman: relațiile internaționale au trei caracteristici fundamentale care dau acestui mediu caracterul său distinctiv: politica internațională este o „competiție permanentă”; competiția este fundamental incertă; politica mondială se caracterizează prin recurgerea la forță.

Cu toate acestea, specifică autorul, statele sint nevoite să întrețină relații multiple între ele, combinarea forțelor generind în spațiu și în timp ceea ce Raymond Aron numește „constelațiile diplomatice” sau „jocul diplomatico-strategic”.

Configurația raportului de forțe poate îmbrăca mai multe forme și generează — pe baza principiului echilibrului politic — diferite tipuri de sisteme internaționale. D. Colard vorbește despre principiul echilibrului sau balanța forțelor ca fiind tactica ce interzice unui stat să acumuleze forțe superioare celor reunite printr-o coaliție de state rivale, fiind un mijloc „empiric” de stabilizare a raporturilor interstatale. Elaborindu-se regulile politicii de echilibru, s-a ajuns la două modele de sisteme după configurația raportului de forțe: *pluripolar* și *bipolar*.

Investigarea fenomenelor vieții politice internaționale este continuată prin evidențierea caracterelor sistemului internațional al anilor '70. Caracteristicile principale ale societății internaționale în această perioadă ar fi: decolonizarea, unificarea cimpului diplomatic, revoluția nucleară, revoluția științifică și tehnică, emergența lumii a treia.

Politologul francez rezumă caracterul „revoluționar” al erei noastre în următoarele: numărul participanților la ordinea internațio-

nală a crescut și caracterul lor s-a schimbat; au crescut mult posibilitățile lor tehnice de influență reciprocă; cimpul de acțiune al obiectivelor lor s-a lărgit (p. 88—89). El subliniază două trăsături ale sistemului internațional actual: menținerea bipolarității militare și apariția unei multipolarități politice. Lărgind cimpul observației, autorul examinează, în viziunea sa, manifestările acestei multipolarități politice: 1) revoluția nucleară care a antrenat declinul factorului diplomatico-strategic; 2) criza evidentă a lagărului occidental; 3) apariția „comunismelor naționale” între țările socialiste; 4) Asia, Africa și America Latină nu mai constituie o nebulosă de națiuni neorganizate și profund divizate, „sindicatul săracilor” devenind conștient de forța sa numerică și de repartiția inegală a bogățiilor în lume. Toate acestea au ca tendință o restructurare a sistemului internațional.

Daniel Colard acordă un loc important, în manualul său, studierii factorilor ce concură și decid în problemele războiului și păcii.

Pacea, fenomen social-istoric care desemnează absența conflictului armat între state, dar care presupune și relații de colaborare între națiuni și popoare, războiul, securitatea și recurgerea la forță sint integrate în analiza de ansamblu a structurii și dinamicii relațiilor internaționale, prin raportarea la procesele și mișcările politice ale disuasiunii, destinderii, nealinierii și dezvoltării.

Autorul consideră că revoluția nucleară a generat o nouă formă de pace, pacea prin „teamă” (sau prin „echilibrul terorii”) bazată pe strategia *disuasiunii* și controlul (sau stăpânirea) armamentelor. El precizează că „în ultima analiză, problemele politice ridicate de strategia disuasiunii sint toate legate de noțiunea de *miză-risc* (p. 99); riscul ar trebui deci să fie proporționat cu miza, presiunea asupra adversarului dozată, riposta adaptată la amenințare.

Colard exemplifică pozițiile afirmate prin studiul evoluției doctrinelor strategice americane: monopolul atomic al S.U.A. (disuasiunea unilaterală) care a adoptat „doctrina represaliilor masive” (1945—1953); doctrina „ripostei suple, flexibile sau gradate” (1961); doctrina „distrugerii mutuale asigurate”; doctrina Schlesinger conform căreia S.U.A. trebuie să posede forțe nucleare invulnerabile suficient de numeroase pentru a fi capabilă să dea o replică într-o manieră „progresivă”.

În conceptul de *Arms Control* sint înglobate toate formele de cooperare militară între inamici potențiali în vederea reducerii probabilității războiului. „Pacea nucleară” nu poate fi menținută — conform acestui concept — decit printr-o politică controlată a armamentelor (reglementare, limitare, redu-

cere), ceea ce implică negocieri continue și concertate pentru a evita crizele, neînțelegerile și accidentele.

În acest context, manualul comentează rezultatele negocierilor „măsurile colaterale” ale dezarmării; acordurile denuclearizării în cadrul politicii de neproliferare; cazul special al armelor chimice și bacteriologice; acordurile SALT.

În cazul păcii prin *destindere*, autorul studiază, pe de o parte, „formele” sau practica politicii de destindere între est și vest, iar pe de altă parte, „concepțiile” care o ghidează, utilizând explicațiile date de R. Aron, J.C. Venezia, Ph. Bretton și J. Chaudet asupra cauzelor de ordin strategic, economic, politic și tehnic ale destinderii.

Apreciind că destinderea „nu se decretează”, ci că ea se traduce prin acte care exprimă voința statelor, că ea „implică apărarea care condiționează securitatea” (p. 116), Daniel Colard caracterizează diferitele perioade ale destinderii astfel: între 1963—1968 destinderea a fost empirică și selectivă, pragmatică și tehnică; între 1969—1975, caleidoscopul destinderii est-vest este caracterizat de sistematizarea și multilateralizarea procesului care s-a diversificat și a afectat toate domeniile: strategia, economia, politica, tehnologia, cultura, drepturile omului, adică totalitatea raporturilor est-vest.

Pentru D. Colard, conceptul de „destindere” este o „falsă idee clară”, răminind deschise încă interogațiile: care este natura destinderii? Este ea un fenomen conjunctural sau structural? Referindu-se la dezbaterile privind „avantajele, limitele și pericolele” politicii de destindere între concepțiile restrictive, statice și conservatoare, pe de o parte, și concepțiile extensive, dinamice și progresiste, pe de altă parte, Colard analizează trei dintre concepțiile politice ale destinderii: destinderea în bipolaritate și coexistența pașnică interbloc; destinderea în multipolaritate și independența națională; destinderea ca „armă a păcii”.

Emergența lumii a treia pe scena internațională este considerată de autor ca unul din evenimentele cele mai caracteristice după al doilea război mondial. În acest cadru, *nealinieria* — ca o a treia metodă de fondare a păcii alături de disensiune și destindere — este considerată a fi „produsul simultan al decolonizării politice, al războiului rece internațional și al subdezvoltării economice” (p. 126). Acordind un spațiu larg problematicei teoretice a nealinierii, manifestărilor sale politice între anii 1961—1976, D. Colard subliniază vocația spre universalitate a principiilor nealinierii, specificitatea ei: „nealinieria nu se confundă nici cu violența, nici cu neutralismul politic, nici cu neutralitatea juridică; ea cuprinde un grup de state al cărui

numitor comun este subdezvoltarea și care reclamă crearea unei noi ordini economice internaționale (...) țările nealinierte estimează că pacea este condiția esențială pentru a apăra independența popoarelor și a promova progresul economic și social. Recuzând politica sferelor de influență, ele promovează teza potrivit căreia, securitatea și progresul nu pot fi asigurate decît prin democratizarea relațiilor internaționale” (p. 139).

Constatînd că procesul trecerii spre destindere în relațiile internaționale nu și-a găsit cituși de puțin reflectarea corespunzătoare pe plan militar, prin măsuri efective de dezangajare militară sau reducerea înarmărilor și dezarmare, D. Colard sugerează utilizarea unei strategii „perfect coerente” după părerea sa, fondată pe *decolonizare, dezarmare, dezvoltare*, afirmînd că „marea problemă care domină ultimul sfert al secolului al XX-lea este cea a dezvoltării”.

Optînd pentru „pacea prin dezvoltare”, autorul apreciază că dreptul internațional al dezvoltării este în același timp un drept al omului și un drept al popoarelor, că el ar avea ca principii fundamentale — responsabilitatea națională în materie de dezvoltare; responsabilitatea comunității mondiale; responsabilitatea țărilor industrializate. Sînt examinate, în acest sens, diverse modalități de cooperare și ajutor internațional acordate țărilor în curs de dezvoltare: cooperarea globală și sectorială, relațională și instituțională, bilaterală și multilaterală, regională și mondială. Ni se pare demnă de reținut concluzia autorului că „dreptul internațional al dezvoltării depinde în mod constant de dialectica care se stabilește între imperativele cooperării și cele ale suveranității” (p. 152).

Odată cu criza energiei, problematica dezvoltării nu s-ar mai pune în termenii ajutorului material sau al asistenței sociale. Ea ar trece, de acum înainte, prin „restructurarea” ansamblului sistemului economic internațional. În acest context, politologul francez examinează bazele politico-juridice ale unei „noi ordini economice mondiale” și apreciază că ordinea economică actuală se dovedește a fi în contradicție directă cu evoluția relațiilor politice și economice din lumea contemporană. Emergența lumii a treia determină o evoluție ireversibilă a raportului de forțe în care se revendică o „participare activă” a țărilor în curs de dezvoltare la formularea și aplicarea deciziilor care interesează comunitatea mondială. Toate aceste schimbări pun în relief existența unui raport de interdependență între țări bogate și țări sărace ale căror interese nu sînt disociabile. Iată de ce cooperarea internațională în vederea dezvoltării ar reprezenta „obiectivul și datoria comună” a tuturor țărilor.

Arhitectura generală a noii ordini economice internaționale, fondată pe cooperare și nu pe confruntare, preconizează — în viziunea autorului — revendicarea echității în schimburile internaționale, destinată, pe de o parte, să rupă obstacolele exterioare dezvoltării, iar pe de altă parte, să întărească suveranitatea economică în vederea stăpînirii potențialelor economice naționale (p. 156).

În capitolul final, după ce caracterizează diverse concepții mondialiste și irenologice, care se exprimă în gândirea politică actuală, Daniel Colard prezintă, cu valoare de concluzii, principalele tendințe de evoluție a relațiilor internaționale. El consideră că acestea ar conduce la: mondialism, pacifism și umanism.

Politologul francez împărtășește ideea că gradul sporit al interdependenței națiunilor și caracterul planetar (global) al unora din problemele cu care se confruntă omenirea în epoca contemporană ar face necesară o strategie mondialistă. Potrivit concepției sale, „mondialismul și pacifismul ar fi mijloacele definirii și edificării unui nou umanism” (p. 172). Cele de mai sus evidențiază limitele poziției pe care o susține Daniel Colard, o poziție care nu decurge nicicum din analiza tendințelor obiective care se înscriu în direcția întăririi independenței și suveranității statelor, a cooperării multilaterale și a edifi-

cării păcii prin voința și responsabilitatea acestora.

Creșterea interdependențelor mondiale, a legăturilor dintre popoare, proces obiectiv al lumii contemporane, nu anulează, ci determină într-o măsură și mai mare necesitatea așezării raporturilor dintre state pe principii noi, de respect al intereselor naționale, al egalității, al suveranității tuturor popoarelor.

Apelînd la o expresie utilizată de autor, în alt context, umanismul propus de el este „o falsă idee clară”, fiind vorba de un umanism abstract și iluzoriu care are în vedere mai degrabă ideea de om, nu omul real.

Deși formulează concluzii neconforme cu realitatea, manualul prezintă un real interes atît prin efortul de tratare sistematică a unui cîmp problematic de o certă vastitate, cit și prin afirmarea unor teze de o deosebită importanță în practica internațională a epocii noastre, cum sînt: necesitatea participării active și neîngrădite a tuturor statelor la viața internațională, democratizarea vieții internaționale, sporirea rolului organizațiilor internaționale, necesitatea înlăturării subdezvoltării și a instaurării unei noi ordini economice internaționale.

Lucreția Văcar

Academia „Ștefan Gheorghiu”

Johnn Galtung, *Methodology and sociology*, Copenhagen,

Cristian Ejlers, 1977

Autorul lucrării, binecunoscut pentru contribuțiile sale în diferite domenii ale cercetării vieții sociale (viitorologie, metodologie în științele sociale) oferă o lucrare de mare deschidere problematică: analiza științelor sociale din perspectiva structurilor sociale.

Așa cum se prezintă, volumul tratează o largă și complexă arie tematică din diverse perspective: filozofică, sociologică, viitorologică, politologică, metodologică. După precizarea autorului, scopul direct al investigației se referă la sociologia cunoașterii, încercînd să facă evidentă relația dintre structura socială și structura științei. Din acest punct de vedere, abordările de filozofie, politologie, viitorologie se constituie cu necesitate ca dimensiuni esențiale în înțelegerea procesului de generare a științelor sociale, meritul autorului fiind nu simpla sesizare a acestor interdependențe, ci modul de a căuta să ajungă la

rezolvarea unor întrebări fundamentale și soluțiile propuse la unele dintre acestea.

Interesul pentru problema tratată depășește cu mult cadrul discuțiilor teoretice, ea implicînd direct sfera opțiunilor și deciziilor politice în conținutul său intrinsec. Unul din meritele principale ale autorului constă tocmai în realizarea unei analize teoretice din perspectiva implicațiilor sociale practice ale subiectului, relevînd împletirea strînsă dintre sociologie și politologie, metodologie și ideologie.

Din punct de vedere metodologic, atenția este concentrată doar asupra unităților și variabilelor în raport cu care se ridică edificiul științelor sociale. Acest cadru „limitat” este doar aparent, el deschizînd, în fond, marea dezbateră a problematicii omului contemporan. „Aceste „unități” sînt totuși adevărate ființe umane. A evalua poziția lor într-un

tip anumit de variabile reprezintă de aceea o formă a interacțiunii sociale. Acesta, la rîndul său, constituie materialul din care se elaborează teoria politică, ceea ce înseamnă că există o politică în ceea ce privește stringerea, prelucrarea și analiza datelor. Nu există nici o cale de a evita dilema: ea devine o problemă „privind ce fel de teorie politică și ce politică ne propunem” (p. 230).

În acest cadru real, discuția teoretică devine mai importantă și responsabilă, soluțiile presupunînd o adeziune ideologică și implicînd consecințe sociale practice, uneori deosebit de profunde. Este tocmai ceea ce încearcă autorul a realiza. În mod concret, lucrarea caută să răspundă la două întrebări: a) care este cea mai potrivită structură de organizare socială pentru implementarea unei științe valide?, b) care este cea mai potrivită structură a produsului științific? „Prima problemă aparține sociologiei sau științei privind direct structura socială. A doua problemă aparține mai mult «culturologiei» sau poate «istoriei idelilor» — «ideologiei» (ca ceva distinct de «ideologie»)» (p. 14). Tocmai ultima problemă este, în opinia lui Galtung, mai plină de dificultăți, mai interesantă și mai importantă sub aspectul consecințelor care se pot degaja din răspunsurile oferite. Concepută în acest sens larg, lucrarea are un cuprins destul de bogat și variat: analiza problemelor structurii sociale oferindu-ne o tipologie a acestora, cercetarea epistemologică a conținutului științei sub aspectul producerii expresiilor sale și a construcției teoriei, abordarea sociologică a relațiilor dintre structura socială și structura științei, propunîndu-ne un model original al științei văzută sub aspectul său tridimensional (unități, variabile, valori), o discuție filozofică asupra științei din perspectiva raportului dintre cunoaștere și realitate, prezentarea unei noi variante a funcționalismului (funcționalismul radical), pe care autorul o împărtășește, cit și a unei posibile analize structurale a realității (probate în domeniul chimiei), tratarea procesului de construcție a teoriei, raportul dintre pozitivism și dialectică, problemele generale de metodologie în științele sociale, viitorul posibil al societății sub aspectul modelului de constituire a structurii sale sociale etc.

Se degajă cu claritate o serie de ambiguități filozofice, o oscilare între un punct de vedere (l-am putea numi) materialist spontan cu toate valențele ~~de~~ servituile sale și o orientare pozitivistă în fapt (cu toate că explicit autorul se delimitează de ceea ce el consideră a însemna pozitivismul). Geneză teoretică a acestei situații este, credem, o cunoaștere parțială a ceea ce reprezintă materialismul filozofic, reducerea acestuia la vechiul materialism (mecanicist și metafizic)

și de aici o insatisfacție (din acest punct de vedere justificată) față de soluția oferită de punctul de vedere „realist” (așa cum se exprimă autorul).

Din această confuzie, opțiunea autorului se îndreaptă spre un funcționalism radical. Johann Galtung distinge trei faze ale funcționalismului deosebite de această „nouă abordare”: *funcționalismul conservator*, *funcționalismul liberal*, *funcționalismul radical*. Comparînd aceste faze, Galtung le vede ca o schimbare de paradigme: „de la societate ca o parte a naturii, prin faza intermediară jumătate natură, jumătate om, la imaginea societății ca ceva creat de către om” (p. 141).

Se pot face numeroase comentarii asupra acestui mod de prezentare a funcționalismului. Vom reține, în primul rînd, faptul că — în concepția lui Galtung — funcționalismul nu apare ca o teorie asupra societății, deoarece este îndoielnic dacă din el se poate deriva măcar o singură expresie falsificabilă, nontrivială. Funcționalismul este prezentat ca: 1) o formă de gîndire; 2) o formă de înțelegere; 3) o formă de teoretizare; 4) o formă de prezentare.

În al doilea rînd, ni se pare discutabil criteriul pragmatic al acceptării funcționalismului: capacitatea de a ne călăuzi spre o „realitate potențială mai bună” (p. 131).

În al treilea rînd, atrage atenția perspectiva pesimistă la care ne conduce, în special din consecințele rezultate din cea de-a șaptea axiomă, căci „în loc de optimismul paradigmei consecutive și a stării de spirit «echilibrată, obiectivă» a paradigmei liberale, există acum un pesimism explicit al modului de vedere radical: nu trebuie să ne așteptăm ca lucrurile să decurgă bine, contradicția — din punctul de vedere al dezintegrării — este normală etc.” (p. 142). Din această perspectivă pesimistă se ridică întrebarea firească: de ce mai luptă oamenii pentru rezolvarea unor probleme? Și Galtung răspunde: deoarece oamenii nu înțeleg clar mecanismul real al schimbărilor. „Dacă matricea totală ar fi fost percepută, iar traiectoria complexă a ceea ce este supus schimbării ar fi fost anticipată adecvat, atunci mulți oameni ar fi paralizați în inacțiune” (p. 157). O asemenea viziune vine să pună sub semnul îndoielii valoarea de ansamblu a „noi” faze a funcționalismului, căci „conservatorii au adesea un mod de a vedea societatea mai complex decît radicalii” (p. 158), iar radicalii sînt capabili de acțiune deoarece fie că au o prognoză limitată asupra consecințelor disfuncționale ale unor noi structuri, fie că au o memorie limitată asupra consecințelor pozitiv-funcționale ale vechilor structuri. Ceea ce merită însă a fi reținut se referă la o anumită deschidere umanistă, democrată asupra societății,

ce caută să abordeze problemele reale legate de supraviețuirea întregii rase umane, de rezolvarea globală a numeroaselor cerințe privind lichidarea cursei înarmărilor și a consecințelor sale dezastruoase, dezvoltarea schimburilor dintre state, asigurarea unui habitat ecologic pentru specia umană etc.

În lumina acestor concepții filozofice, se cuvine a trata câteva aspecte legate de raportul dintre structura socială și structura științelor sociale. Autorul prezintă o tipologie a structurilor sociale care să includă trecutul, prezentul și unele configurații sociale viitoare. În acest scop, se iau în considerație două variabile tratate dihotomic: a) inechitatea sau echitatea (predominanța relațiilor pe verticală sau orizontală); b) uniformitatea sau diversitatea (predominanța aspectului colectivizat sau individualist). Se formează, într-o

primă etapă, un spațiu de atribute definind patru modele de structuri sociale (p. 15):

	Uniformitate colectivist	Diversitate individualist
Inechitate vertical	Modelul I conservativ	Modelul II liberal
Echitate orizontal	Modelul III obștesc *	Modelul IV pluralist

* („comunal”).

Cu totul discutabilă ne apare identificarea uniformității cu elementul colectivizat și a diversității cu cel individualist, ceea ce afectează întreaga construcție tipologică. Într-o etapă mai avansată a analizei, autorul corelează modelele de structură socială proceselor de mobilitate socială, rezultând un tablou mai complex (p. 19):

Model	I Conservativ	II Liberal	III Obștesc	IV Pluralist
Modelul interacțiunii	Pur vertical	Vertical și orizontal	Pur orizontal	Orizontal cu detașare *
Modelul mobilității	Nici unul, înlocuirea din unele poziții (bătrânețe)	Mobilitate verticală, selecția este făcută de alții	Nici unul, înlocuirea din unele poziții făcută automat **	Mobilitate orizontală, selecție făcută de individul însuși
Model	Uniformitate	Diversitate	Uniformitate	Diversitate

* selecția în cadrul mobilității orizontale este făcută de individul însuși;

** pe baza unor reguli.

În raport cu aceste modele sociale, autorul încearcă o prezentare a structurii științei (a producției științifice) ca relație dintre marii creatori de știință, nivelul mediu al celor ce se ocupă cu știința, cei ce studiază și publică.

Activitatea științifică este tratată de Galtung cu ajutorul a trei modele tipologice: *empirismul*, *criticismul*, *constructivismul*, moment în care reapar limitele menționate de noi în ceea ce privește înțelegerea filozofică a distincției fundamentale dintre materialism și idealism, modelul empirist fiind, în general, confundat cu cel materialist. Cele trei modele sunt construite în raport cu trei dimensiuni: *date*, *teorii*, *valori*, aparținând o viziune originală și nu lipsită de interes (p. 60).

„În cadrul empirismului, expresiile faptuale sînt mai puternice * decît expresiile teoretice; în cadrul criticismului, expresiile

valorice sînt mai puternice decît expresiile faptuale; în cadrul constructivismului, expresiile teoretice și valorice sînt aproape egale” (p. 61, * = mai puternice ca mod de a fi acceptate).

Ceea ce ni se pare deosebit de valoros în aceste modele se referă la unitatea dintre teorie și practică, dintre știință și politică, dintre toate momentele activității științifice. După autor, știința trebuie să militeze activ pentru schimbarea realității: „O teorie bună nu este cea care oferă o imagine asupra realității empirice, ci una care conduce spre realizarea unei realități potențiale preferate” (p. 64).

Ne oprim aici cu prezentarea conținutului deosebit de bogat al lucrării, recomandînd-o unui public de cercetători cît mai larg.

O. Hoffman

**A. Kloskowska, G. Martinotti, *Education in a changing society*
London, Sage Publications Ltd., 1977**

Volumul pe care-l recenzăm, apărut sub egida „Asociației Sociologice Internaționale”, cuprinzând comunicări de la cel de-al VIII-lea Congres de sociologie de la Toronto, prezintă câteva din principalele direcții, orientări și preocupări actuale din cadrul sociologiei educației și învățămîntului. Desigur că volumul nu-și propune să instituie un nou curent de abordare teoretică și metodologică sau să sintetizeze toate problemele specifice acestei discipline. Impresia pe care o lasă este mai degrabă aceea a bogăției și diversității abordărilor metodologice și, implicit, ideologice privind învățămîntul contemporan. Așa cum remarcă și unul din editorii volumului, Antonina Kloskowska, în introducerea, „în această lucrare trebuie să se identifice divergența privind mai ales evaluarea și aprecierea ideologică a problemelor educaționale. Totuși, în ciuda diferențelor dintre orientările autorilor incluși în volum, aria consensului referitor la principalele probleme actuale și de perspectivă ale educației pare destul de extinsă” (p. 2).

Tema centrală a volumului este reprezentată de relația dintre sistemul educațional și societatea în care aceasta se integrează, referindu-se la influența școlii asupra organizării sociale de ansamblu și relația inversă de influențare a școlii sau fluxurile școlare de către structura socială și cultura elaborată social.

Cercetările contemporane din sociologia educației au adăugat noi probleme inventarului teoretic clasic al acestei discipline, stabilit de Durkheim în universul socializării și de către antropologii culturali (Malinowski, Linton, Mead etc.) în transmiterea culturală și formarea personalității de bază sau individuale. Ca urmare a schimbărilor din structura ocupațională și a dezvoltării cercetărilor de sociologie a stratificării sociale, o preocupare dominantă a sociologiei contemporane a educației a devenit studiul raportului dintre structura socială (ocupațională, profesională etc.) și fluxurile școlare, respectiv activitățile de profesionalizare școlară. O problemă permanentă a acestor studii, formulată, în detaliu, mai ales în cunoscutul raport al lui J.S.Coleman, *Egalitatea șanselor școlare*, și continuată de R. Boudon în Franța, A. H. Halsey în Marea Britanie etc., se referă la perpetuarea concordanțelor dintre poziția socială de proveniență și cea conferită de școală și sancționată social pentru toate categoriile sociale, ceea ce conduce la reproducerea

raporturilor social-economice existente, bazate pe inegalitățile capitaliste flagrante. Analiza distribuției „șanselor școlare”, pusă sub semnul unei „cauzalități a probabilității” (P. Bourdieu) indusă social a generat, în mod firesc, o nouă problemă pentru sociologia educației referitoare la măsura în care învățămîntul dispune de capacități de producere a unor schimbări sociale sau pur și simplu instituie și menține o reproducere socială care perpetuează sistemul capitalist cu toate inegalitățile ce îi sînt inerente. În felul acesta, sociologia educației a pătruns în aria unor intense dezbateri ideologice, pe care Zsuzsa Ferge le abordează în studiul său intitulat *Sisteme școlare și reforme școlare*, iar Philip Wexler în *Ideologie și utopie în sociologia americană a educației*. Z. Ferge, referindu-se la experiențele de schimbare educațională practicate pe scară internațională pentru a rezolva problemele specifice a ceea ce, adesea, se denumeste prin termenul de *criză a sistemului școlar*, ajunge la concluzia că „reforme școlare sînt mai puțin incununate de succes decît ne-am așteptat”. Cauzele acestei situații ar putea fi de tipuri diferite: ignorarea multiplicității factori interferenți, analiza preliminară incompletă a proiectelor de schimbare și a efectelor sociale indirecte care, ulterior, pot deveni factori diminuatori, insuficienta aprofundare a cunoașterii relațiilor dintre școală și structura socială. Raportat la sistemul social, „învățămîntul însuși ar putea, cu ajutorul unor strategii adecvate, să genereze unele schimbări sau, altfel spus, s-ar putea utiliza școala ca mijloc de introducere a schimbărilor. Totuși, această dialectică ne este practic necunoscută și tocmai acest aspect este cel mai ignorat în cazul proiectului de reformă” (p. 25). Ne aflăm astfel confrunțați cu o problemă semnificativă, analizată amplu și de Guido Martinotti, unul dintre coordonatorii volumului, care în concluziile lucrării se axează mai ales pe analiza contradicției dintre ideologia egalitară și practica selectivă neechitabilă a celor mai multe tipuri de învățămînt. P. Wexler preia această contradicție, raportînd ideologia implicată în cunoașterea sociologică (americană) a educației la utopia oricărui proiect de evaluare a produselor educației de către societate. De aceea, va pleda pentru o poziție metodologică clară și sugestivă care constă în „de-reifierea” cunoașterii sociologice: „pentru a începe să asimilăm pentru noi cunoașterea, trebuie mai întîi să arătăm că acea cunoaș-

tere pe care alții o pretind ca «obiectivă» sau universală este realmente a lor și nu a noastră, că respectiva lor cunoaștere este în mod specific istorică și nu atemporală (...) Cercetarea sociologică academică trebuie reintrodusă în viață mai degrabă decît extrasă din aceasta ...».

Puternica influență a curentului fenomenologic dezvoltat în sociologie a condus, între altele, la chestionarea „obiectivității” cunoașterii statistice de tip cantitativist, care prin teste de semnificație conferă valabilitate generalizatoare unor concluzii și „pune între paranteze” experiența socială cotidiană, generatoare de modele de percepție a realității reconstruite teoretic. Chestionînd caracterul cunoașterii acumulate în sociologia educației, P. Wexler formulează cîteva deschideri metodologice noi, demne de tot interesul, în sensul complementarității cunoașterii și practicii social-educative.

Pregătirea forței de muncă necesare în plan economic, dată fiind dezvoltarea diviziunii muncii în condițiile revoluției științifice și tehnice, constituie, fără dubiu, preocuparea centrală a sociologiei educației contemporane. Fr. R. Filippov (*Structură socială și sistem de învățămînt*), A. Meier (*Pregătirea ocupațională a tineretului în condițiile revoluției științifico-tehnice*), E. Gelpi (*Educația științifică și societatea*), Fr. Mahler (*Etosul „crei tehnologice” — noua eră a sociologiei moralei și educația morală în societățile contemporane*), P.H. Chombart de Lauwe (*Științele umaniste și trădarea umanismului*) analizează din diferite perspective impactul celor două instanțe, sesizînd diferențieri și convergențe ce problematizează funcționarea sistemului de învățămînt. Astfel, Fr.R. Filippov critică teza relativei autonomii a sistemului de învățămînt în cadrul social-integrativ, ca și pe cea a „determinismului tehnologic”, considerînd că „sistemul de învățămînt reacționează» la cerințele revoluției științifice și tehnice prin schimbări în structura instituțiilor sale, în aceeași măsură în care revoluția științifică și tehnologică produce schimbări în diviziunea socială a muncii și, implicit, în structura socială. Sistemul educativ schimbat produce, la rîndul său, un efect invers de influențare a structurii sociale și a diviziunii sociale a muncii și, prin acestea, a progresului științific și tehnic”. În acest proces, un rol important îl au relațiile socialiste de producție dezvoltate într-o societate ce tinde spre omogenizare socială. A. Meier relevă rezultatele experienței de politehnizare a școlii din R.D.G., insistînd asupra consecințelor sociale ale acesteia în

direcția armonizării relațiilor dintre diferitele grupuri sociale. Susținînd determinările pluraliste ale etosului erei tehnologice, opus presupusului „umanism etic” de natură „tehnocrată”, Fr. Mahler consideră caracteristică pentru morala socialistă o orientare antiutilitaristă și pledează pentru accentuarea, în cadrul acesteia, a valorilor morale superioare, dezvoltate la confluența raporturilor dintre știință, tehnologie și educație. În acest sens, dezvoltă ipoteza afirmării unei educații axiologice și a unei pedagogii a opțiunii.

Interesant este de relevat multitudinea de aspecte caracteristice relației menționate deja, preocuparea de modernizare a școlii din perspectiva evenimentelor fundamentale ale dezvoltării societății contemporane. Apar, astfel, ca semnificative studiile semnate de autori care s-au referit la condițiile învățămîntului din țările sau regiunile în curs de dezvoltare: S. Chithis (India), R. Moscati (sudul Italiei), Q.A. Madu (Nigeria).

Alte probleme evocate în volum au ca referință organizarea socială a conținutului învățămîntului, raportarea gîndirii teoretice sau a structurilor conceptuale transmise prin școală la gîndirea și acțiunea practică. Condițiile transmiterii și reproducerii culturale sînt, de asemenea, sugerate prin referință la teoriile dezvoltate de P. Bourdieu și B. Bernstein.

Lectura acestui volum sugerează bogăția de probleme specifice sociologiei educației, precum și capacitatea teoretică a acestei discipline de a se angaja în dezbaterile unora din cele mai controversate aspecte ale învățămîntului contemporan. În volum se subliniază că perioada actuală marchează o trecere progresivă către abordarea sociologică a modului de structurare a conținutului transmis prin educație, a condițiilor sociale care determină selectarea, transmiterea și reproducerea acestuia prin practici adecvate relațiilor sociale. Dacă pînă nu demult se proiectau scheme de organizare a școlii ca tip distinct de instituție, asimilată totuși altor instituții sociale, cum ar fi cele productive, astăzi accentul se pune pe modul în care conținutul și funcționarea școlii conduc la formarea anumitor forme sau tipuri de structuri mentale și de conștiință. Sociologia educației se dezvoltă astfel tot mai mult în strînsă legătură cu sociologia cunoașterii și a culturii. Volumul prezentat sugerează că o astfel de tendință se conturează pe plan internațional.

Lazăr Vlăsceanu